

İSTİARE

Kelimeler ya gerçekten vaz'oldukları anlamda veya vaz'oldukları mânâ dışında kullanılırlar. Birincisine hakikat, ikincisine mecaz adı verilir. Mesela, bülbül kelimesini kuş için kullandığımızda hakikat, güzel sesli biri hakkında kullandığımızda mecaz dır.

İşte istiare, “alakası teşbih olan mecaz” şeklinde tarif edilir. Mecaz istiareye göre daha geniş kapsamlıdır. Her istiare mecazdır, fakat her mecaz istiare değildir. Keza, her istiare teşbihtir, fakat her teşbih istiare değildir. Nihad Sami Banarlı'nın ifadesiyle istiare, “teşbihin en kısa, en güzel şeklidir.”

İstiare kelimesi birinden iğreti bir şey isteyip almayı bildirir. Mesela, “Gece siyah bir yarasa gibi uçtu” ve “Karşımızda muazzam bir sonsuzluk çölü uzanıp gidiyordu” cümlelerine bakalım. Birinci cümlede gece siyah bir yarasaya benzetilmiş ve uçurulmuştur. İkinci cümlede ise çölün bitmez tükenmezliği, ona sonsuzluk verilerek anlatılmıştır.

Bir de Mehmed Akif'in şu ifadelerine bakalım:

“Şu karşımızdaki mahşer kudursa, çıldırsa...”

Burada düşman kalabalığı önce mahşere benzetilmiş, sonra da “kudursa, çıldırsa...” ifadeleriyle o mahşeri kalabalık bir köpeğe teşbih edilmiştir. Burada “mahşer-kudursa- çıldırsa” kelimeleri gerçek anlamları dışında kullanılmışlardır.

İstiarede şu üç özellik görülür:

1-İstiare bir mecazdır.

2-İstiarede gerçek anlamda kullanılmadığına delalet eden bir karine-i mania vardır.

3-İstiarede teşbih gayesi söz konusudur.

Teşbih ve istiare bazen birbiriyle karıştırılır. Benzetme edatı zikredildiğinde “teşbih” olduğu açıkça anlaşılır. Eğer söylenmeyip, müşebbeh zikredilirse teşbih-i belîğ, zikredilmezse istiaredir. Mesela, “Ali arslandır” ifadesi belîğ bir teşbihtir. “Arslan geldi” ifadesi ise istiaredir.

İstiare, Abdülkadir Cürcani'nin dediği gibi, cansız canlı, dilsizi fasih, konuşmayan varlıkları beyan sahibi, gizli manaları aşıkâr yapar.